

A nemzetközi nőnap alkalmából

A tartalomról

- 1 Bevezető
- 1 Mi az a gender?
- 1 Egészség – életesélyek
- 2 Nők és a tudomány
- 2 Munkavállalás – részmunkaidő – áldás vagy gazdasági kényszer?
- 2 Munkamegosztás a családban

Bevezető

A női egyenjogúság kérdése a nagy francia forradalom korában vetődött fel, majd a gazdasági fejlődés, a nők munkába állása nyomán több mint fél évszázaddal később New York utcáin tüntettek a textiliparban dolgozó nők az emberibb munkafeltételekért és magasabb fizetésért. A hivatásszerű női munkavégzésről az első határozat 1866 szeptemberében született, és a nők munkához való jogát, az anyák és gyerekek védelmét, részvételüket az országos és nemzetközi eseményekben 1899 júliusában hirdették meg. A női emancipációs mozgalom a fejlett országokban a 19–20. század fordulóján söpört végig, az általános választójogot elsőként Franciaországban, majd Nagy-Britanniában vezették be, és a nők attól kezdve hivatalosan is beleszólhatnak az államügyekbe. Magyarországon a folyamat kezdetének 1880 tekinthető, amikor a nők középiskolába járhatnak, és választójoggal 1918-tól rendelkeznek. Az első nemzetközi nőnapot az Egyesült Államokban február utolsó vasárnapján 1909-ben tartották, amelyet több ország eltérő napokon követett. A nemzetközi nőnap időpontja ma március 8.

Mi az a gender?

Simone de Beauvoir ugyan már a háború után pontosan leírta a társadalmi nem (gender) fogalmát, magát a kifejezést először az Egyesült Államokban vezette be az antropológia és a történettudomány a 70-es években. Genderen mindazon tulajdonságok, viselkedésformák és szerepek összességét értjük, melyet a társadalom az egyéntől biológiai neme folytán elvár. A nemekkel kapcsolatos sztereotípiáknak nincs biológiai alapja. Akár nő, akár férfi lakai, joga van saját tulajdonságai, képességei szerint érvényesülni. Nem a biológiai nem háttérbe szorítása a cél, hanem az ehhez kapcsolódó elvárásoké.

A Gazdasági Világfórum 2009-es jelentése szerint a világ nemi egyenlőtlenségei lassan, de összességében mérséklődnek. A jelentés a gazdasági lehetőségeket (munkavállalás, jövedelmi különbségek), a felsőoktatásban való részvételt, a politikai döntéshozatalhoz való hozzáférést és az egészségi állapot különbségeit veti egybe immár negyedik éve. A 115 országot tartalmazó rangsort Izland vezeti, Jemen az utolsó, Magyarország pedig a 65.

1. tábla

Magyarország GENDER GAP indexei 2009-ben* (1= teljes egyenlőség a nemek lehetőségei között)

Megnevezés	GENDER GAP index
Gazdasági lehetőségek	0,674
Oktatásban való részvétel	0,992
Egészségi állapot	0,979
Döntéshozatali pozíciók	0,106
Összesen	0,688

* A mutató a nők és férfiak közötti esélyegyenlőséget fejezi ki. Az 1-es értéktől, az egyenlőségtől való eltérés a nők hátrányát jelzi a férfiakhoz képest.

Egészség – életesélyek

A hagyományos nemi szerepek átalakulását és az egészségi állapot összefüggéseit érintő kutatások a 20. század utolsó harmadában kezdődtek, amelyek a feminista mozgalmak hatására főként a nők életminőségére és egészségi állapotára koncentráltak. A megfigyelések eredménye paradox: bár a férfiak társadalmi-gazdasági helyzete jóval kedvezőbb, mint a nőké, életesélyeik a nőkéhez képest gyengébbek. Az eltérő életkilátások döntően a hagyományokra, kulturális és életmódbeli különbözőségekre vezethetők vissza.

Néhány jelzés a női egészségről a nagyvilágban:

- A nők átlagosan 6–8 évvel tovább élnek, mint a férfiak.
- A nők várható élettartama 35 országban magasabb 80 évnél, de Afrikában csak 54 év.
- Minden nap 1600 nő és több mint 10 ezer újszülött hal meg a világban szülési komplikációk miatt, döntően (99%) a fejlődő világban.
- Évente 1,3 millió nő hal meg a nyitott tűzhelyek miatt krónikus légzőszervi betegségben.
- A magas jövedelmű országok 20–59 éves korosztályában a mellrák a fő halálok.
- Bár a közvélemény a szív- és érrendszeri betegségeket tipikusan férfi betegségnek tekinti, a hiedelmekkel ellentétben ez a halálok vezető a rangsort a nők esetében is.

A történelem során hosszú ideig – és számos fejlődő országban ma is – a nők halandósága jóval meghaladta a férfiakét. Az ok a szülés körülményeivel, a higiénés és egészségügyi feltételekkel kapcsolatos. Az egészségügyi viszonyok fejlődésével a betegségstruktúra átalakult, és a fejlett országokban a krónikus, „megelőzhető” betegségek kerültek túlsúlyba, ami a nők életesélyeinek érzékelhetően nagyobb mérvű javulásához vezetett. Az európai jelzőszámok kiegyensúlyozottabb viszonyokra utalnak, mint Ázsiában vagy a többi földrészen. A magyar mutatók lényegében illeszkednek a kelet-közép-európai térségéhez. A nők életesélyei jobbak a férfiakénál, életmódjukban egészség-tudatosabbak, a testi vagy lelki gondjaikkal hamarabb fordulnak orvoshoz.

2. tábla
A férfiak és nők egészségi állapota Magyarországon, 2008

Megnevezés	Nő	Férfi
Születéskor várható átlagos élettartam, év	78	70
Egészségben várható átlagos élettartam, év	58	55
Ezer megfelelő neműre jutó halálozás	12,1	13,9
Csecsemőhalandóság, ezer élveszületésre	4,9	6,2
Százezer megfelelő neműre jutó öngyilkos	10,7	40,1
Tízezer megfelelő korúra jutó felnőtt magasvérnyomásos beteg ^{a)}	3 389	2 847
Pszichiátriai betegek száma	96 090	49 442
Tüdőgondozókban nyilvántartott hörgőrákos betegek száma	7 300	13 019

a) 2007.

Nők és a tudomány

A nők képzésének kérdése a 19. század közepétől vetődött fel szinte valamennyi európai országban. A kötelező népiskolai és az egyre bővülő középiskolai oktatás után az egyetemi képzés a kontinensen először Zürichben, Bernben és Genfben vált elérhetővé, ahol az első kelet-európai nők is tanultak. A legelső nő a világon New Yorkban kapott diplomát 1849-ben, Elizabeth Blackwell orvosként állhatott munkába. Első női orvosunk, Hugonny Vilma 1879-ben Zürichben szerzett diplomát, de jó ideig itthon nem gyakorolhatta hivatását. Csak 1897-ben avatták Budapesten is orvosdoktorrá. Ekkor az első magyar nő – Chenut Emma – a Sorbonne-on már katedrát is kapott.

A mai magyar jelzőszámok szerint a tanulást a férfiak könnyebben feladják, mint a nők, és rövidebb ideig ülnek iskolapadban, mint a leányok. A diákok között a felsőoktatás alap- és mesterképzésében határozott, a doktori képzésben hajszálnyi a női túlsúly.

3. tábla
Férfiak és nők a magyar oktatásban, 2008

Megnevezés	Nő	Férfi
Korai iskolaelhagyók aránya, %	10,9	12,5
A 15–29 évesek oktatásban eltöltött éveinek száma	7,3	6,9
Felsőfokú alap- és mesterképzésben résztvevők megoszlása, %	52,6	47,4
Az egyetemi doktorképzésben résztvevők megoszlása, %	50,1	49,9
Általános iskolai oktatók megoszlása, %	87,5	12,5
Középiskolai oktatók megoszlása, %	68,2	31,8
Egyetemi oktatók megoszlása, %	39,0	61,0
A kutatásban, fejlesztésben foglalkoztatottak megoszlása, %	43,1	56,9
A MTA rendes vagy levelező tagja, megoszlás, %	5,5	94,5

Az oktató–nevelő munka a felsőfokú intézményekig női elfoglaltság, és a mérleg nyelve az egyetemeken billen egyértelműen a férfioktatók irányába. A kutatásban és fejlesztésben dolgozók többsége férfi, és még ennél is magasabb a férfiak aránya a tudományos élvonalban.

Munkavállalás – részmunkaidő – áldás vagy gazdasági kényszer?

A kereső munka szerepe és a nők önálló karrierigénye iskolázottságuk függvényében növekszik. Közéleti környezetünkben, az unióban a 15–64 éves férfiak 73%-ának és a nők 59%-ának van jövedelemszerző foglalkozása. Magyarországon ez az arány mindkét nem esetében elmarad az uniós átlagtól, de a férfiak lemaradása számottevőbb. A nők munkaerő-piaci esélyeit jelentősen befolyásolják családi kötelezettségeik, így részmunkaidős munkát zömében a kisgyermeket nevelő anyák vállalnak hivatástudatból vagy megélhetési kényszerből. A helyzet 2009-ben a világgazdasági válsággal összefüggésben annyiban változott, hogy a munkáltatók gazdasági okból szélesebb körben választották megoldásként ezt a foglalkoztatási módot. Az unióban jelenleg¹ minden harmadik nő és a férfiak több mint 8%-a dolgozik részmunkaidőben. A legelterjedtebb ez a foglalkoztatási forma Hollandiában, ahol az összes munkavállaló csaknem felét így alkalmazzák, de szintén gyakori Németországban, Svédországban, Dániában és Nagy-Britanniában, ahol több mint negyedét. Ezen belül az arányok a nők esetében magasabbak: Hollandiában részmunkaidőben dolgozik a nők 76%-a, Németországban 45%-a, Nagy-Britanniában, Ausztriában, Belgiumban és Svédországban több mint 40%-uk. A részmunkaidős foglalkoztatás kétarcú. Munkavállalói oldalról az önként vállalt formája megkönnyíti a gyermek- és idősápolást, kényszerhelyzetben azonban előtérbe kerülhetnek negatív vonásai: az alacsonyabb jövedelem, munkahelyi továbbképzésből, előmenetelből való kirekesztettség stb. A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya – bár a gazdasági okból bekövetkező rövidített munkaidős foglalkoztatás terjedéséből adódóan 2009-ben számottevően nőtt – nálunk nemzetközi összehasonlításban alacsony.

4. tábla
Férfiak és nők a magyar munkaerőpiacon, 2009

Megnevezés	Nő	Férfi
Foglalkoztatási arány, % ^{a)}	49,9	61,1
Munkanélküliségi ráta, % ^{a)}	9,8	10,3
Részmunkaidőben dolgozók aránya, %	7,5	3,9
Az összes alkalmazásban állókból a szellemi foglalkozásúak aránya, %	56,8	31,0
Nettó havi átlagkereset, Ft ^{b)}	115 119	128 615
Szellemi foglalkozásúak nettó havi átlagkeresete, Ft ^{b)}	134 993	186 797
Fizikai foglalkozásúak nettó havi átlagkeresete, Ft ^{b)}	80 540	96 917
Öregségi nyugdíj havi átlagösszege, Ft ^{b)}	86 357	104 749

a) A 15–64 éves népességen belül.

b) 2008.

A nemek eltérő munkaerő-piaci esélyeit jelzik a nemek közötti jövedelmi különbségek. Bár a nők nagyobb arányban töltenek be szellemi munkakört, mint a férfiak – jellemzően tömegesen alacsonyabb presztízsű és/vagy bérezésű, szerényebb előmenetelű helyeken dolgoznak, mint a férfiak.

Munkamegosztás a családban

A jövedelemszerző és a háztartási elfoglaltságot együttvéve a nők napi munkaideje hosszabb és szabadideje rövidebb, mint a férfiaké.

Az otthoni feladatokból a skandináv férfiak vállalják a legnagyobb részt, míg a spanyolok vagy az olaszok fele annyit sem, mint feleségeik. A legtöbb házimunkát naponta – több mint 5 órát – az észt, szlovén, magyar és spanyol nők végzik, míg skandináv társaik egy órával kevesebbet.

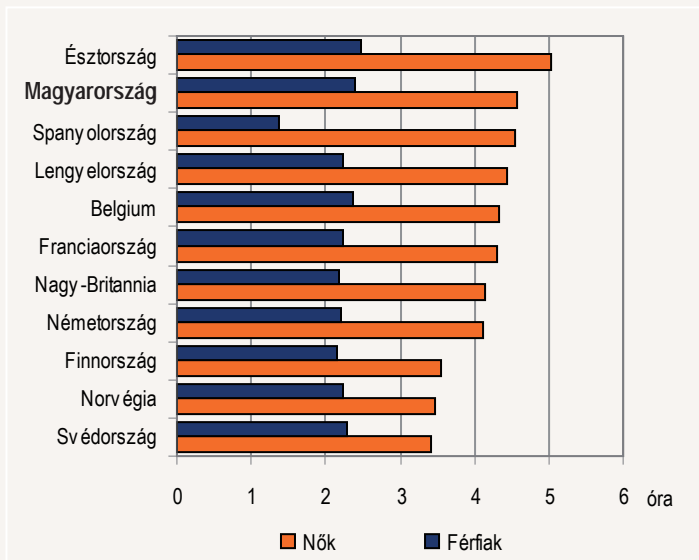
1 2009. III. negyedévi adatok alapján.

Házimunkára fordított idő Európa néhány országában

1. ábra

Főbb szabadidős tevékenységek a nők körében itthon és Norvégiában

5. tábla

Megnevezés	Magyarország	Norvégia
Az összes szabadidő	4 óra 38 perc	5 óra 47 perc
Ebből:		
TV- és videonézés	2 óra 37 perc	1 óra 39 perc
Társadalmi élet	40 perc	2 óra 4 perc
Olvasás	22 perc	39 perc
Sport	13 perc	28 perc
Pihenés	22 perc	12 perc
Szórakozás, kultúra, művészet	6 perc	8 perc
Számítógép	1 perc	5 perc
Hobbi	12 perc	23 perc

A legtöbb szabadidővel – 5 óra 47 perccel – a norvég nők gazdálkodnak, magyar társaik 1 óra 9 perccel kevesebbel. A magyar nők legszívesebben, szabadidejük közel kétharmadában tévét néznek, a norvégok viszont szabadidejük majdnem felében társadalmi életet élnek.

További információk, adatok (linkek):

[stADAT-táblák](#)
[EU-info Szolgálat](#)

Elérhetőségek:

Aniko.Nagy@ksh.hu Telefon: (+36-1) 345-6358

[Információs szolgálat](#) Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu